

TARP KRĖVĖS IR BALIO TAUTOSAKOS SAMPRATOS

ANTANAS MAZIULIS

Šiame numeryje:

Kai tautiniai šokiai virsta apeigomis.
Tarp Vinco Krėvės ir Jono Balio tautosakos sampratos.
Šokis mūsų poezijoje: liaudies daina, Jono Aisčio, J. Augustaitytės-Vaičiūnienės ir Kazio Bradūno eilėraščiai.
Nauji baltų dramos planai.
Nauji leidiniai: "Aidų" gegužės - birželio mėn. numeris, Bronio Railos "Vaivos rykštė" ir kt.
Mūsų kalba: dėl dalelių skyrybos.

Kertinė Paraštė

Kai tautiniai šokiai virsta apeigomis

Šoki, jeigu jis nėra sceninis baletas, paprastai laikome buitinio pasilinksminimo dalimi, jaunimo iš šiaip dar kojas pakeliančių patrepsejimų gegužinių, vestuvių ir kitomis linksmo įsisiūbavimo progomis. Dažnai atrodo, jog šokio funkcija ir prasmė visada šokia ir tebuvo: pabrėžti ir linksmai pasiausti, kad kasdieniniai vargeliai momentui užsimirštų. Atrodo, kokių kitokių šokio prasmų ir šaknų bejėškoti.

Tačiau, kai šį savaitgalį iš viso pasaulio lietuviškas jaunimas suskrenda į Chicago kaip tik ne dėl ko kito, o dėl šokio, kai tas jaunimas metų metais tam sąskrydžiui ruošėsi, daug daug valandų sunkiai repetuodamas, kai mūsų tautinių šokių šventės žiūrovų skaičius pasiekia net keliolika tūkstančių, yra gera proga žvilgtelti į šokį truputį ir kitokių, gal net neįprastų kampų.

Šokio amžius toks pat kaip ir žmonijos, kaip religijos, kalbos, dainos, kaip sukurto žmogaus pirmojo žingsnio ar aplamai bet kokių kultūros. Kokia jam vertė ir prasmė dar neistorinis ir jau istorinis žmogus teikė, aiškiai liudija tūkstančių metų senumo Tolumų, Rytų, Indijos, Egipto, graikų, etruskų ir kitos antikinės kultūros. Jų šventovių barjėruose, skulptūrose, sienų taptyboje ir vazose šokantis žmogus ne tik linksminasi, bet ir atlieka tam tikrą, daug kur tiesiog religinę ar bent pagarbia reikšiančią apeigą. Žmogus čia šoko, kai kur net ir dabar šoka ne vien sau, bet ir Dievui ar dievams, Didžiajai Dvasiai, Motinai žemei, saulei, ugniai, dangui. Ir tai darė ir daro, pradėdamas kurį nors reikšmingą darbą ar visos genties, tautos ir savęs bendrojo pajautimo ir dvasioje apsiungimo šventę.

Cia rašančiam yra tekę prieš gerą dešimtmetį vasaros atostogų metu užsukti indėnų šajunų

genties rezervatą Montanoje ir ten atsitiktinai pakliūti į bendrąją Amerikos ir Kanados indėnų vasaros pabaigos ir rudens pradžios šventę. Palapinių būriais apsuptame prerijų plote pavakare prasidėjo jų šokiai, užsėję iki išnaktų. Pakeliui jokių reklaminių kvietimų į šventę (kaip Amerikoje įprasta) nepastebėjome. Užklupę jom, sužinojome, kad indėnai iš to čia jokio bizonio nedaro ir nenori daryti, jokių turistų nevilioja, tačiau užklydusius taipgi neišprašo. Dundant gausybei būgnų, aidint balsiniam pažčių būgnininkų pritarimui, tūkstančiai indėnų apsupdami plote pakaitomis šokė bent po tūkstantį šokėjų. Šoko be išankstinio pasirušimo, be repetacijų, šoko iš karto visi, pradėdami dešimtmečiais vaikais ir baigiant aštuoniasdešimtmečiais seniais. Šokančius stebinti minioje tebuvo tik kelios baltųjų šeimos. Vaizdo pritrenkti, tuoj pat pradėjome kalbėti ir dailintis neįprastais įspūdziais. Bet tuojau pat susigėdė ir nutilome. Tūkstančiai šokius stebinti indėnų buvo tylūs, susikaupe ir be žodžių. Baltieji čia pasijutome lyg prakalbėję bažnyčioje per pakylėjimą. Šokantis jaunimas, vyrai ir merginos, ir visi kiti taipogi jokių išdaigų neišdarinėjo. Būgnų takto pagauti jie visi atrodė atliekanti labai svarbų, labai rimtą, tiesiog šventą savęs ir visų gentių vienumos apeigą.

Ar netampa tokiu šventu, apeiginiu darbu ir mūsų tautinių šokių šventės? Ar nekelia jos mūsų dvasioje pasididžiavimo jausmą būti lietuviu net ir tokių širdyse, kurių lietuviškosios šaknės ugnis buvo kiek prigesusi? Be jokios abejonės, mūsų tautinių šokių šventės išsivijos ir paverptos Lietuvos šių dienų kontekste yra virtusios giliai apeiginėmis. Jos ir šokėjus ir žiūrovus atveda prie tų versnių, kuriuos jau netelpa vien tik butinėse

Prisimenant žymaus mūsų rašytojo Vinco Krėvės dvidešimt penkerių metų mirtį, buvo iš prof. dr. Prano Skardžiaus palikimo išspausdinti prisiminimai, tiksliau jų nuotrupos (Draugo kultūriniam priede 1979. X Nr. 250 (39); juos kiek patikslino dr. Jonas Balys (t.p., 1979. XII 15, Nr. 290 (46)), kuriems sava pastaba prisijungė ir dr. Vincas Maciūnas (t.p., 1980. IV. 10, Nr. 92 (16)), kartu pajudindamas ir visokias senas tikslaus tautosakos užrašo kirmes bei kitus tautosakos mokslų skirtus, jų pažinimą ir tautosaką, taigi atskiras, pasakyčiau mokyklas, pasiūkdamas ir dabarties tautosakininko Stasio Skrodenio (g. 1938) pažiūras (Pergalė, 1964, Nr. 10) tiek į V. Krėvę ir jo rinkinius bei dr. J. Balį ir šio tautosakines pažiūras aplamai... V. Maciūno straipsnis įdomus kai kuriais senesniais priminimais ir dailėmis išvadamis, bet kartu ir vėl murtelėjimu tautosakos kirmynėn, todėl ir vertokas vienos kitos nuoboros ir prof. dr. Pr. Skardžiaus pasakojimų bei šiandienos, okupuotos Lietuvos, tautosakos žmonių raštų, kurie paryškinti ir šį tą išvadina "priešakinių marksistinių-leninistinių pozicijų" dr. J. Balio tautosakos darbų įvairias vertinimo priežastis ir kt.

Prof. Pr. Skardžius tiek Vokietijoje (kurį metų gyvenome kartu mažame miestelyje — Kirchentellinsfurt), tiek iš šiose krašte (vienais metais kartu vasarojant Cape Code), yra pasakojęs daug apie prof. V. Krėvę ir okupaciją dienas, taip pat lietuš ne kartą ir dr. J. Balį: tautosakos tyrinėtoją ir žmogų. Kai vaikščiavome pajūriu, kur buvo įvairių žmonių, tai pasakodamas įvadindavo juos vardais ar viena — Šarūnu, kita — Kirstuku, kad atsitiktiniai klausovai nesugadintų.

Rašytoją prof. V. Krėvę pats prof. Pr. Skardžius labai gerbė, bet pasakodavo, kaip šis kalbininkas praverdavo "blusininkais". Jis kalbininkams nuolat priekaištavo, kad šie suradę kokią "blusą" (svetimybę, ją sugriebę, — "prigirdo ir jau" (gražų pasakymą, stilistinę priemonę). Prof. Pr. Skardžius yra tapęs V. Krėvės raštų kalbą ir pasakodavo, kaip dažnai ilgai derėdavęsi Krėvė dėl atskirų žodžių, kaip numedavo ir jam "blusininko" žodį, o vėliau korektūrose kartais vieną ar kitą taisyklą saviškai sugrąžindavę.

Taip Krėvė gynęs "radynas", "su-

savokose, ir prie tų šaknų, kurios rausiasi kur kas giliau už realistinį dirvožemį. Šiandieninėje tautos pavergimo nelaimėje ir tautos laisvės siekyje tautinių šokių šventės mums yra virtusios savęs pajutimo ir apsiungimo su kitais apeigomis, paliekančiomis dvasioje neištrinamus pėdsakus. Tautiniai šokiai mums sukelia kone tautinio ir bendruomeninio jausmo ekstazę, tokią būtiną bent keleriems metams iki sekančios šventės ir iki laisvosios Lietuvos triumfo. Tautinių šokių šventės jau yra tapusios, metaforiškai kalbant, tuo mūsų liaudies pasakų akmeniu, po kuriuo skriaudžiama šis brolis randa amžinosios gyvybės šaltinį.

batą" ir "nedėlią", bet nieko nesakęs dėl kitų savaitės dienų, arba vėl "balaną", "dziedą" ir kit. skolinius, kurie taip dažnai dūžkų kalboje. Nemažiau gynęs ir kai kurias sodybos bei jos aplinkos dūžkybes, visai supykęs ir daugelį kartų blusininku įvadinęs tą patį vakarą, kad jis Krėvės "klupstį" šaltis į "kelį", laikydamas klupstį autoriaus pramano, o pasirodė, kad tas žodis gyvas ne tik Subartonyse, bet ir plačiau. Taip šis žodis iš Krėvės buvęs panaudotas jau ir žodžių darybos pavyzdžiui...

Taip pat ne vieną kartą dar Vokietijoje pasakojo, — ypač kada gavo iš V. Krėvės laišką ir veik tą pačią savaitę dar iš Vienos ir Ant. Venclovos laišką su leidiniu apie M. Mažvydą, kur A. Venclova prisipyręs kvietė grįžti, nes Vilniuje nėra kam kalbos kursų skaityti, ir apie pirmąsias posukilimines dienas ir dr. Prano Germanto (Meškauskos) grįžimą...

Taip vieną vakarą, ką tik atvežtas iš Vokietijos dr. Pr. Germantas (Meškauskas) užėjęs ir prakalbėjęs apie daug ką veik visą naktį. Tada dr. Germantas pasisakė, kad turėjęs įsakymą sulimti prof. V. Krėvę, jei šis laisvas ir nesunaikintas. Bet kaune jau pakeitęs nuomonę, nes visi Krėvę gynę, nelaikę jo komunistu ir t.t. Jis kalbėjėsi su einančiu min. pirm. pareigas Juozu Ambrazevičiumi — tas Krėvę gynęs. Pašaliai gynę ir kiti laik. vyriausybės žmonės... Ir patyręs, kad Krėvė laisvas, nebuvo nė sumistas, kaip ir daugelis dar kitų, kurie vokiečių nurodymu turėtų būti sunaikinti, pvz. prof. Vl. Kuzma, prof. Stp. Kolupaila..., kuriuos vėl gynęs tas pat J. Ambrazevičius, dr. Z. Ivinskis ir kt.

Prof. Pr. Skardžius irgi gynęs tiek Krėvę, tiek Biržickas, prof. Lašą, prof. Pr. Mažylį, prof. B. Sruogą ir kt. Ir ryta dr. Germantas išsėdams Skardžiui maždaug taip pasakė: — Pasakyk prof. V. Krėvei, kad šis be reikalo žmonėse nesirodytų ir kad kas nors neįskystų vokiečiams, jis laisvą pamatys.

Tuo metu prof. V. Krėvė buvęs ar

Jaunieji tautinių šokių šokėjai nepriklausomoje Lietuvoje 1937 metais. Nuotr. A. Naruševičiaus

ne Aukšt. Panemunėje, todėl pats Skardžius palikęs netaisytas Lietuvos kalbos darybos korektūras (ji tada buvo pradėta rinkti, nors knyga pasirodė tik 1943, bet apgaulinga 1941 m. data; taip buvo iš dalies apeita vokiečių cenzūra), nuskubėjęs į A. Panemunę... Taip pat prof. Pr. Skardžius neįvardavo pasakojimo, kaip buvo prof. V. Krėvė iš Liet. mokslių akad. laikinai nurašdytas, neišskiriant ir jo paties, kaip ne vienas Vilniaus prof. buvo nustumtas į antraeilės pareigas, kada atskirti karštuoliai valė ir brovėsi į nustumtųjų vietas; taip pat vėl buvę daug pakeltimų ir grynai tik taktinių, visai ne asmeninių. Ir kartais kalbėdamas neįvardavo atšresnio žodžio

kai kurių Vilniuje buv. Komiteto žmonių adresu, kurie savo nuožūrą labai lengvai "perstumdydavo", pvz. prof. P. Šalčių, jį (Skardžius) "trėmė" į Kauną, nors Vilniuje buvo jau atvežti ir lietuvių k. žodny rinkiniai ir t.t. Kai ką iš tų dienų ir pats prof. Pr. Skardžius yra pasakojęs (Lietuvos universitetas, 1972, p. 733).

Ne vieną kartą yra pasakojęs ir apie savo žygį 1941 m. pas V. Krėvę dėl dr. J. Balio. Tada jis užėjęs kaip tik pas V. Krėvę pasikalbėti, kai lietuvių tautosakos archyvą priskyrė Liet. mokslių akademijai, kur Akademijos prez. ar pirm. buvo paskirtas ar išrinktas prof. V. Krėvė. Taip kalbant su prof. V. Krėve

Šokėjai, pavirtę liepsnomis, Antroje tautinių šokių šventėje 1963 metais Chicagoje. Nuotr. Jono Garlos

dėl dr. J. Balio, pats Krėvė pabrėžęs, kad dr. J. Balio iš Liet. tautosakos archyvo neatleis, nes laiką jį vieninteliu ir geresniu pasirodusiu tautosakos mokslui, o vėliau ir abu suvedęs pasiūkėti — susitakinti. Paprastai prof. Pr. Skardžius visados kartoją tuos V. Krėvės žodžius, kurių mintį esu tik čia atpašakojęs. Ir kiekvieną kartą, kada tik paliesdavome dr. J. Balio tautosakinius darbus, visados prof. Pr. Skardžius juos geresniu vertino, nors turėjo visada ir pastabų, kur dr. Balys paliesdavo dievų vardyną, kurį laikė dr. J. Balio silpniausia vieta. Taip pat vieną kartą pasakė, kai vokiečiai kreipėsi dėl kažkokio straipsnio iš lietuvių mitologijos ar tautosakos, tai jis nurodęs jiems dr. J. Balį, jau atvažiavusį dirbti į Washingtoną.

Ir kada vieną kartą prof. Pr. Skardžius papasakojo apie prof. V. Krėvės žemėnį Philadelphiaje, kai atvažiavęs dr. J. Balys ilgai stovėjo sustingęs prie V. Krėvės atdaro karsto, vėliau pasilenkė ir pabučavo Krėvės ranką, tai visi drange buvusieji pajutome, kad senoji asmeninė kirmė tikrai baigta. Ir šis pasakojimas prof. Pr. Skardžiaus nenustebino, pabrėžė man, kad jo krašte taip visi daro: mirusiojo atspira, jei būtų kas susikirtęs ar įžeidęs. Taip padaręs ir dr. J. Balys, nors savų metų ir pasikarščiudavęs.

Paliesdamas 1940-41 m. bolševikmetį, prof. Pr. Skardžius yra nemažai pasakojęs apie mūsų įvairias gyvenimo įtampas, smurtinių skundimų, savųjų trigrašių... Jis pasakodavo kaip po užpakalinės duris užleidęs arkivysk. M. Reinys (Marija Krygerytė - Skardžiūviene) buvo su arkivysk. M. Reinys gerai pažįstama dar nuo 1918 m. iš Vilniaus dienų, kuomet ji buvo mokinė, o Reinys kapelionas, kai šis dalyvavo įvairioje lietuvių moksleivių ir kt. veikloje), pasiguosti ir pasikalbėti, kartais ir gana slapta veiklos reikalais. Taip pat dažnai, bet pro didžiulias duris, užleidęs ir komunistų partijos gen. sekret. Kazys Preikšas pasikalbėti lietuvių k. reikalais. Tuomet K. Preikšas labai nesusitęs su Henriko Zimano įvairiais siūlymais vis keisti lietuvių rašybą, išmetant ilgąsias bei nosines, kad "liaudžiai" būtų lengviau, kad spaustuvininkams ir korektoriams palengvėtų ir pan. Taip pat buvę H. Zimano pasiūlymų dėl vietovardžių, kurie būtų visai suniokoti, maždaug laikytis Vilniaus krašto vietovardžiams senųjų rusų ir lenkų lyčių, tepildant galūnes — taip pat lengvumo liaudžiai sumetimais... Prof. Skardžius su Preikša aptardavo būdą kaip tuos siūlymus nustumti ir suniekinėti, ką K. Preikšas nuostabiai mokėjęs H. Zimano atsakyti ir tuos reikalus palaidodavęs įvairiose komunistų partijos ar komisijos posėdžiuose. Ir kai maždaug prieš 25 m. Lietuvoje išliko graždankos reikalas, tai tas pat K. Preikšas iš Varšuvos aliarmavo ir prof. Pr. Skardžius ir kt., kad sukelty lietuvių nerimą svetur... Šiaip daug pasakodavo ir apie dr. Pr. Germantą, visokį šio vokiškųjų reikalavimų sabotažą.

1950 m. rugpjūčio mėn. prof. Pr. Skardžius apsisprendė jau emigruoti iš Vokietijos į JAV, į Clevelandą. Kiek iš jo pasakojimų (ir a.a. jo žmonos) žinau, vien tik dėl savo žmonos baimės pasilikti naujojo karo metu Vokietijoje (tuomet visi

(Nukelta į 2 psl.)

Tarp V. Krėvės ir J. Balio tautosakos sampratos

(Atkelta iš 1 psl.)

gąsdinoti, prasidėjus Korėjų karui), nors prof. Skardžiui buvo pasiūlyta dėstyti Muencheno univ. ir baigti vokiškai lietuvių k. žodžių darybą. Dėl šeimos likimo baimės jis išvyko į JAV.

V. Maciūnas, pateikdamas S. Skrodenio ištrauką dėl V. Krėvės dūkiškosios tautosakos, vėl mus sugrąžina į nepriimtą lietuvių laikų tautosakos skelbimo nesutarimus bei visokias kirsnes. Tuomet dr. J. Balys kaltino V. Krėvę, kad šis, skelbdamas dūkių tautosaką, ją taisęs, taigi savaip ją literatūriškai ir t.t., o kartu nurodė ir apšiai tokių taisymų, kur, ne vieną kartą tą pačią dainą skelbiant, buvo išpausdinti ir skirtingi tekstai. Tai buvo sunkus kaltinimas prof. V. Krėvės pasakykim V. Krėvei tautosakininkui, bet ne rašytojui ir ne literatūros dėsytui. Ir šiaip ar taip bandysime aiškinti, vis tiek tie dūkiški tautosakos gabaliukai yra dažnai pakitę, įgavę krėviškų bruožų pasakose, padavose ir t.t. Gal tada J. Balys ir per daug sutirštino spalvas, ne visi suprato, kad čia buvo drauge užpulti ir kiti, skelbusieji perrašytas pasakas bei kitą tautosaką, kad čia buvo palietas ir Petras Vaičiūnas.

Liet. tautosakos komisijos sekretorius, literatūriškai paruošęs „Aukštųjų pasakas“, ar Sal. Nėris, perrašius „Mūsų pasakas“ (abi išleido ta pati Liet. tautosakos komisija, sumokėjusi už gražiai pataisytas pasakas ir nemažą litų sumelę), tuo pačiu paskatindami ir kitus perdirbinėti tautosaką ir ją skelbti kaip tikrą tautos kūrybą... Todėl ir nenuostabu, kad tuo metu išėjo rašytojo V. Krėvės gintti daug kas iš rašančiųjų, o kartu tas susikirtimas buvo paverstas net ir savotiškai politiniu, nes dr. J. Balio straipsnis buvo „Vaire“, ką labai idomiškai praskleidžia ir ano meto po grindinė komunistų spauda, pasinaudojusi itin gerai drumsčiama dr. J. Baldausko plunksna „Lietuvos Žiniose“ ir kt. Tuomet (1938) ir Kauno politinių kalinių pagrindinis „Kovotojas“ rašė, kritikuodamas buržuazinio folkloristo J. Balio parengtą „Lietuvių sąmojų“ taip: „Liaudies sąmojus — rašė recenzentas — liaudies kūryba gyvena susmukusiose lūšnose. Čia Krėvės jos ir ieškojo. O Balio „folkloras“ priklauso restoranams, margais kilimėliais nuklotiems salionams, ponučių labdariniams rateliams, kuriuos tikrai mėgstami šlykštūs amerikotai“ (K. Grigas ir kt., Lietuvių tautosakos apybraiža, Vilnius, 1963, p. 86), bet, deja, užmiršo tie pastebėti, kad didžiausias tuo metu J. Balio priešas ir jo kovėjas dr. Juozas Baldauskas — Baldžius, kurį tada visa kairė labai vertino ir tiesiog dievino, ginant disertaciją buvo įspėtas už kai kuriuos pasigrožėjimus ir tautosakinis pasigardžiamas ir šiuos palikti šalia didžiosios auditorijos, kur jis tuomet gynė disertaciją ir paleido liežuvi į bernišką lanką, kaip dažnai atsitikdavo vėliau ir jo paskaitų metu. Toliau, toje pat apybraižoje, vėl pasisako ir apie V. Krėvės tautosakos rinkinius:

„V. Krėvė — Mickevičius, skelbdamas tautosakos kūrinius, juos laisvai redagavo“ (t.p., p. 92, m.p.). Taigi, nežinint atsiro „Mūsų Tautosakos“, X tomo, išleisto su atgaline 1935 m. data, kur aiškiosios pats prof. V. Krėvė, o jį dar gynė dr. J. Baldauskas (Baldžius) ir prof. B. Sruoga, bet vis tiek V. Krėvė ir dabar liko neišsistintas, kad dūkių tautosakos bus jis netaisęs, o skelbęs kaip užrašyta, kaip buvo dainuojama ar sekama. Negalėdamas šiuo metu patikrinti „Mūsų Tautosakos“ X, 1935 straipsnių, turio tik pastebėti, kad dr. J. Baldžius (Bal-

Malūnėlis sukasi, įsuktas niujorkiečių...

Nuotr. V. Maželio

dauskas) savo straipsnyje, kurio antraštės tiksliai neprimenu, (Mokslas ar autoreklama) puolė J. Balio „Nuo žirgo kritęs berniškis“ nagrinėjimą ir šios baladės prolytės atstatymą, o B. Sruoga susitelkęs, rodo, prie A.N. Veselovskio literatūrinės tautosakos sampratos.

Lai bus leista pridurti, kad 1939 m. Juozo Ambrazevičiaus, kurį dabar žinome jau Brazaičio pavarde, vadovautas Teo-Filosofijos fak. lietuvių tautosakos seminaras, vadintas pratybomis, buvo įrašęs ir V. Krėvės tautosakos autentiškumo klausimą, kurį aptarė, rodo, Bronius Krivickas ir Mamertas Indriliūnas. Ir jį bei kitų dalyvių buvo išvada: V. Krėvė tautosaką skelbdamas pataisinėjo, o dr. J. Balys apie tai rašydamas per aštriai išsireiškė. Apžvelgdamas tuos darbus J. Ambrazevičius tokią jų išvadą pritarė, bet kartu ir pažymėjo, kad šis nesutarimas yra kartu ir skirtingų tautosakos mokyklų susikirtimas. Prof. V. Krėvės pažiūra į tautosaką yra literatūrinė, atremta į A.N. Veselovskį, kaip ir jo pagrindinio gynėjo prof. B. Sruogos; taip pat dar minėjo ir kažkurį kitą (V. Propp?) rusų tautosakininką ir jo pažiūras. Dr. J. Balys jau esąs Vakarų tautosakos atstovas, ypač pažiūras suomių mokyklą, primindamas ir kitus vakariečius kaip Hans Naumann ir kt., trumpai sutraukdamas jų pažiūras. Ir dar daugiau. Tas abi pas mus „mokyklas“ išskiria ir dvi skirtingos tautosakai rinkti progra-

mos. Liet. tautosakos komisijos programa (Mūsų Tautosaka, I, 1930) nurodo, kad reikia paklausinėti ir tokių žmonių, kurie patys moka sukurti dainą, pasaką... ir užrašyti, kas savaime pastūmėjo ne vieną likti ir savotišką tautosakos kūrėjų arba pasuktų tautosakos literatūrinio keliu, tautosakos pataisymo reikalu (primindavo ne kartą paskaitose ir dr. J. Basanavičius, kuris rankraščiuose išbraukė vilką, o įrašė — liūtą; tuo siekdamas įrodyti lietuvių kilmę iš trakų ir t.t., bet taip darė ir kt. XIX a. folkloristai), o J. Balio paruoštas Liet. tautosakos rinkimo vadovas (1936), jau griežtai kovoja su pataisymais, išlyginimais: ji turi būti tokia, kokia yra, ją reikia užrašyti kuo tiksliau, tik tada ji tinka tyrinėti, susieti senybėms, pasakos keliams ir t.t. Turiu pažymėti, kad J. Ambrazevičius savo tautosakos paskaitose nurodydavo būtinai paskaityti: K. Krohn, Die folkloristische Arbeitsmethode (nors čia vokiečių kalba esanti sunki), H. Naumann, L. Mackensen, Hoffman — Kraye, J. Bolte, von Leyen, Sydov ir kitus vakariečius, taip pat patardavo pažvelgti ir vakariečių žurnalus, ko viso to jau tiek neišgirdau pas dr. J. Baldžį. Tautosakos paskaitose J. Ambrazevičius padarydavo ir apšiai pastabų dėl suomių ir kt. vakariečių metodų bei autorių. Labai aiškiai prisimenu, kad pasakos motyvų analizės nelaike tautosakos baigtinybe, nes keliaujas motyvas

Clevelando „Grandinėlis“ mergaičių grakštus pasisveikinimas.

Nuotr. Vytauto Maželio

pvz., nuo Skandinavijos iki Eufrato ar toliau turi ir vietos pažymiu, jis kiek kitoks skirtingose geografinėse vietose, tautose ir pan., jie laike ir erdvėje pagražinami... Ir palyginimo pasakos motyvą su gyv. namu, kuris nors keturkampis, bet ne visų vienoje vietoje durys, langai, ir vėl skirtingai tos durys, langai, stogas papuošti. Tai jau tam tikros vietos įnašai, paveikti kiek sekėjo psichikos, bet tai nebūtinai tenka sieti su romantikų „Volksgeist“, tai vis vietinė „spalva“, kuri sudaro ir pasakos grožį, sukelia klausytojo nuotaiką ir t.t. Atrodo, kad jis čia netiesiogiai įjungdavo ir W. Hellpach iš „Geopsyche“ kai kurias pažiūras, kurias tuo metu kultūros įtakai pabrėždavo ir dr. Ant. Maceina (apie tai rašė „Židinys“ ir kt., o pas J. Ambrazevičių tą Hellpach knygą esu vėl matęs). Taip J. Ambrazevičiaus tautosakinė samprata buvo perdėm vakarietiška, artima dr. J. Balio sampratai, tik joje pabrėžiama, kad negalima nuniekinoti ir kai kurių kitų išvalų, kaip kūrėjo nuotaikos, polinkio ir t.t. Tuo tarpu Humanitariniame mok. fak. tuometinėje Etnikos katedroje, kur po 6-8 sem. valandas teko klausyti dr. J. Baldžiaus, dažnai teko susidurti su rusiška tautosakos samprata, kartais pavairinta dar Pr. Malinovsky ir kt. funkcionalizmu ir pan., o suomiškoji, su Antti Aarne, su vokiečių pasakų bei tautosakos tyrinėtojai, buvo lyg svetimoka, nuo jų kartais Baldžius nusiskandavo tik į prancūzus, ypač palietęs velnius, raganas ir mitologines būtybes, kurias vėl dažnai aiškino pagal anglą J.G. Frazer, nes visos tautos maždaug praėjusios tą pačią raidą bei seką...

V. Maciūnas priminė kad ir XIX a. jau buvo žinomos Saronio Šarūno dainos, kurias taip išgarsino V. Krėvė. Bet užmiršo pridėti dar Šarūno ar labai pan. kalno vardą Žemaitėse, kur, rodo, paminėjo ir prof. M. Biržiška Anuo metu Viekšniuose. Tai būtų labai įdomus prieduras, tik, deja, vėl tektų aiškinti, ar nėra jis koks naujas pramanas, ar ne knyginis, pvz. kaip atsitiko su Palemono ir pan. kalnų vardais. Vienas toks vėl buvo Margio: Margio prie Pyplių, t.y. arti Zapyškio. Apie 1932 m. Kaz. Paunksnis, istorikas, susiejo Pyplių pilį su Pilėnais, ką priėmė ir dr. Z. Ivinskis, nors Pūnia su Pilėnais sieti vis buvo nelengva. Ir štai jau 1939 m. pavasarį lankydami Pyplių piliakalnį, vadovaujant doc. dr. Z. Ivinskui, sužinojome, kad čia stovėjome, kur susidėjo Margis, atseit ant Margio kal-

no! Tą papasakojo jau vienas apylinkės senukas

Sovietinės tautosakos darbu vertinimas

Toliau V. Maciūnas priminė, kad S. Skrodenis J. Balio tyrinėjimams apamai daro priekaištų. Taip daro jis (Skrodenis), bet ir ne vienas jis, nes visi „tie buržuaziniai tautosakos tyrinėjimai“ nepilni ir jiems „nemoksliški“, nes nėra parašyti „marksistiškai — leninistiškai“ ir jų „priešakinis metodas bei tyrinėjimai“, nes tie buržuaziniai yra „idealistinės, pilni nacionalistinės... ideologijos“... Ir reikia pastebėti, kad tų nevardinių priekaištų būna daug visą laiką, nes tie visi „nacionalistai“ pabėgėliai buvo nurašyti nebuvaliais, be pavardžių, daugelį metų, jų darbai saugomi tik spėfonduose, o ten likusieji vis buvo barami dėl „keliaklupstavių Vakarų ir t.t.“ vis išmintingios komunistų partijos, visažinio drg. Stalino ar dabartinio pasaulinio literatūros L. Brežnevo bei visų ten pamoks lininkautojų vienokia ar kitokia kritika, net kalėjimu, tremtimi, kol priešais „išprusinami“ ir šie pradeda rasti pakankamai pirmą pradžių „mokslo ištekų“ įvairiu-

se neklaidingųjų veikaluose, k.a. Markso, Engelo, Lenino ir t.t.

Prisimenant, kad ne taip dar seniai, nušalinus L. Beriją, buvo mandagiai paprašytos Amerikos bibliotekos išpaukti iš Didž. sovietinės enciklopedijos Berijos biografiją ir įklijuoti naujai atsiųstus 4 psl., kur vienas psl. buvo grynai paveikslų (Beringo sąsiuriumi? skitas); kartais bibliotekoms įdėjo ir peiliuką, kuris tinkas tokiame svarbiame „sovietiniam išvaymui“, atitaisyti tokią svarbią klaidą. Tada vienas bibliotekininkas taip padarė, kitas — daugiausia ir priedą su laiškų įklijavimu, o kitose paliktą L. Beriją kažkas išplėšė... Arba vėliau, jau po Stalino mirties, kada vėl buvo naujai perrašyta visa Trumpoji komunistų partijos istorija, išlyginta pagal naujus Kremliaus ponus ir jų nuotais... O kiek buvo visokių klykų išėmimų, kada 1950 m. didžiausias pasaulio „kalbininkas“ Stalinas pasmerkė garbingo ir prieštino, jau suderinto su marksistiniais — socialistiniais mokslo J.N. Marr vad. jefitologiją su visais jo tanciais! Tas sugrįžimas prie indoeuropetikos ir apamai prie kalbotyros savaip atsiliepė ir Lietuvoje. Taip J. Kruopas buvo parašęs moks-

lo kandidato darbą — disertaciją pagal maristinius „mokslus“ (1948?) ir gavęs mokslo kandidato laispi, bet po Stalino garbiojo straipsnio, jam buvo tas laispišas atimtas ir žmogus turėjo rašyti naują darbą, tegadamas vėl tą patį mokslo laispi tik 1952! O kiek visokių išėmimų ir kitų priešakinių apyvartų buvo, kai Kremlius atsisakė lysenkizmo, kuriam anksčiau visa biologija buvo jam palenka daugeliu metų ir „moksliška“ įrodyta, kad marksizmui — leninizmui „paklūsta“ net genetika, imdama sekti partijos nurodymus.

Skaitant okup. Lietuvoje išleistus istorijos ar kai kuriuos XIX a. mūsų literatūros darbus, kartais apstulbsti tais visokiais ištaisymais ir praleidimais. Taip skaitydami Lietuvos TS R istorijos šaltinius, I, Vilnius, 1955, kurių vertimus paruošė Liet. TSR knygų išėmimų, kada 1950 m. didžiausias pasaulio „kalbininkas“ Stalinas pasmerkė garbingo ir prieštino, jau suderinto su marksistiniais — socialistiniais mokslo J.N. Marr vad. jefitologiją su visais jo tanciais! Tas sugrįžimas prie indoeuropetikos ir apamai prie kalbotyros savaip atsiliepė ir Lietuvoje. Taip J. Kruopas buvo parašęs moks-

Tautinių šokių šventėje apjungia visa laisvojo pasaulio Lietuvija...

Nuotr. Algirdo Grigaičio

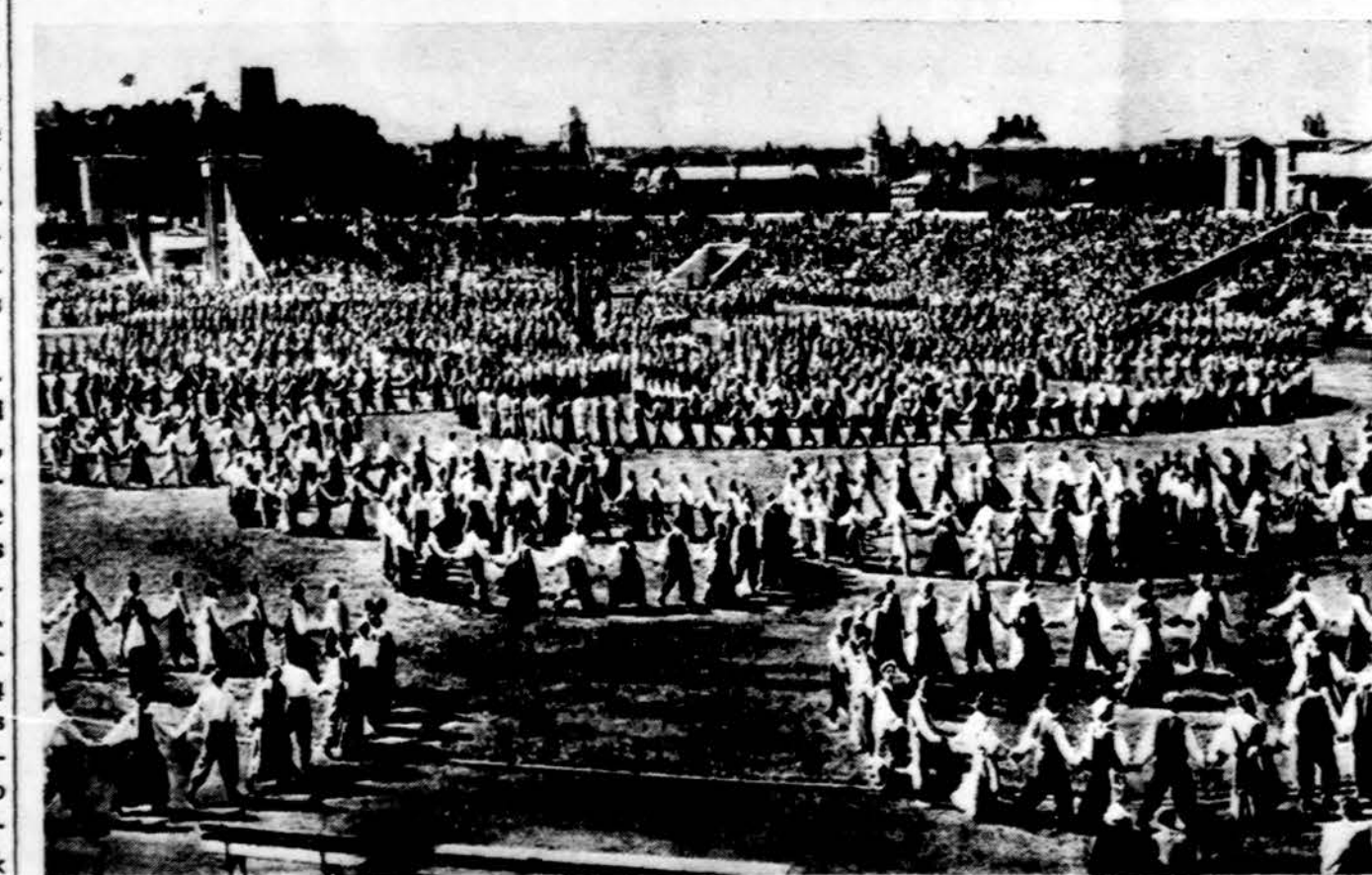
Pietų Amerikos lietuvių jaunimas stebina šiauriečius — Chicagoje šoka Uru-gvajaus lietuvių tautinių šokių grupė Ažuolynas.

Nuotr. Jono Tamulaičio

Su lietuvių tautinių šokių po pietų pasaulį: Clevelando „Grandinėlis“ Adelaidėje, Australijoje.

Nuotr. J. Neimanienės

Mūsų tautiniai šokiai pokario metais Vilniuje.

„Perkūne dievaiti, nemušk žemaitį, mušk tikrai gudą, kaip šunį rudą“.

Pastebėjus tokius praleidimus, pradėti suprasti daug ką, pvz. kodėl Z. Slaviūno „Sutartinės“ viešai buvo peikiamos LMA Akademijos visuotiniame susirinkime 1948.I.12-14, kodėl tokią keistoka rezoliucija buvo sulipdyta, kodėl klievo Z. Slaviūnui nuo paties Akademijos prez. J. Matulio ir kt. (žr. Lietuvos TSR mokslo akademijos žinybas, III, Vilnius, 1948, p. 12, 26), kodėl taip J. Žiugždos buvo išburtas prof. J. Baltikonis, Lietuvių k. žodyno redaktorius (t.p., p. 37), kodėl nuo šio pasidavėlio Maskvai J. Žiugždos taip vėl klievo žiauriai Z. Slaviūnui (t.p., p. 39) ir kt. Kuo kaltas Z. Slaviūnas, jei šie melodiški įvairių klausimų rusai ir priešakiniai sovietiniai žmonės visai nelietė, nenagrinėjo o tik vakariečiai ir dar vokiečiai... kuo kaltas jis, tuos autorius nurodęs.

Pasiskaitęs tuos Žinybus ir kitus panašius leidinius, pradėti suvokti nepr. Lietuvos dienų mokslo ir šiaip pastebėjusių žmonių, tiek Sibiran išvežtų ar šiaip sunalkintų bei Vakarų pasitraukusių nuolatinių pavardžių vengimą, visokių nurašymą kaip visai nebuvusių, nors jų vienu kitu darbu tikrai pasinaudojo arba savo reikalams tiesiog nusirašė... bet tokiame pasitraukusiam mirus, kartais padaro „sovietiską makonę“ ir „atranda“: pradeda minėti jo pavardę, kartais jau leidžia pasinaudoti jo raštais ir juos nurodyti, išleidžia ka nors iš jo raštų, kaip padarė ir su V. Krėve. Taip be-liolika metų laikė „nebuvaliais“: prof. dr. A. Salį, prof. dr. Pr. Skardžių, prof. dr. P. Joniką, prof. dr. J. Puziną, prof. dr. J. Balį ir apšiai kitų, bet po 1960 m. pradėjo vieną kitą „surasti“: pradėjo sukurti teiminėdai kokį mokslo tik žurnalą, pvz. Archivum Philologicum, Seno-

(Nukaltas 3 psl.)

Lietuvių tautiniai šokiai Pasaulinėje parodoje, New Yorke, 1964 metais.

Nuotr. Vytauto Maželio

(Atkelta iš 2 pusl.).

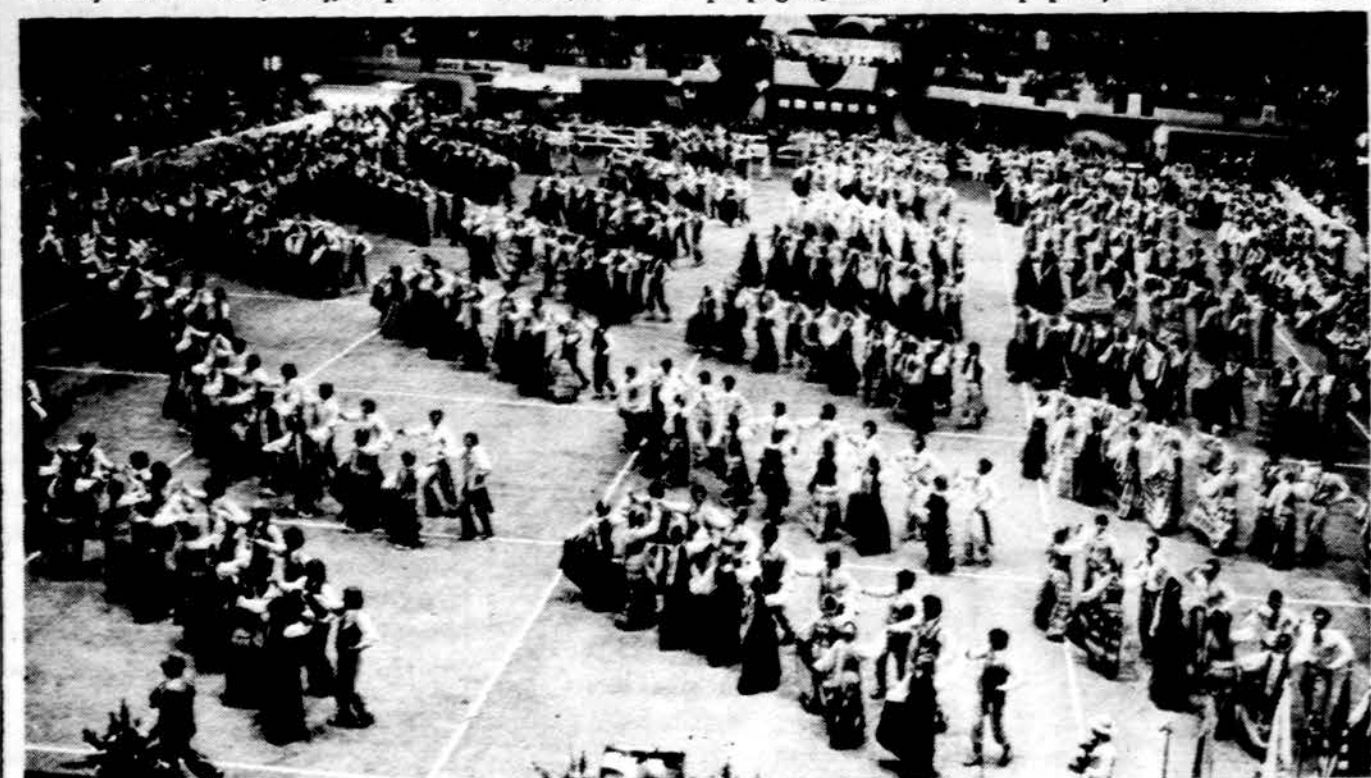
ve...nežymėdami nei autorius pavardės, nei jo darbo pavadinimo, o vėliau atranda jau darbo antraštę, pagaliau ir pavardę; tada, žinoma, tokį žmogų kur nors nukeikia, vienai ar kitaip nuvertina jo spausdintuosius darbus ar kurį mokslo „klaidą“, kokį teigimą, nors tais pat teiginiais bei prielaidomis ir patys vėl rašo, tik kitais sakiniiais visa pakartoja. Ir todėl vėta peržvelgti, pvz. dviejų, nors ir skirtingų, tautotyriminkų: pristorikų prof. dr. J. Puzino ir tautosakininko prof. dr. J. Balio visoki nurašymą bei jų suradimą, pasizymintį visa sovietine ir priešakinine juokdaryba.

Štai taip Pr. Kulikauskas, kuris pats baigė pristorikų 1942 m. pas prof. J. Puziną, rašo apie Kurmaičių kapinyno tyrinėjimus („Kurmaičių, Kretingos raj., plokštinio kapinyno tyrinėjimai“). Liet. TSR Mokslių Akad... Lietuvos Istorijos Instituto Darbai, I, Vilnius, 1951, p. 315-365 ir 2 žem.) pažymi: 1940 metų pilkapių tyrinėjimai paskelbti ir spaudoje, kur 5 išnašoje teigiama, kad tautotyriminkas J. Puzinas 1940 m. Kurmaičių tyrinėjimus jų labai įdomų kapą aprašė ir J. Puzinas (Ankstyvojo geležies amžiaus kapas, surastas Kurmaičiuose, Kretingos apskr., Vytauto Didžiojo Kultūros Muziejaus Metraštis, I Kaunas, 1941, p. 19-27; buvo ir atsp. su kitu J. Puzino darbu apie Veršvų), bet ten pat J. Puzino paskelbtas pav. 2, niekur nenurodant anksčiau skelbtojo šaltinio, vėl buvo kelis kartus ir kituos straipsnius pakartotas Kurmaičių kapinyno „šokis“, pagal Maskvos nurodymus, yra daugiau negu įdomus. Pvz. vėl P. Kulikauskas apie juos rašė („Nauji radiniai Kurmaičių kapinyne“, LM AD, A.2, Vilnius, 1957, p. 141) visai „užmiršta“, kad buvo rašęs ir pats „Gimtajame Krašte“, bet nurodo tik savo rankraštį, mokslo kandidato laipsnui gauti, kuris esąs L. MA Centrinėje bibliotekoje; taip pat ir anksčiau minėtąjį. Toliau vėl pamišta „Gimtajame Krašte“ buvusį dar kartą ir, Lietuvos archeologijos bruožuose, 1961. Apie prof. J. Puzino tų darbų ir netenka kalbėti, nors bevardžiai, temint tik Senovės, IV, suvoki J. Puzino „Naujausių pristorikų tyrinėjimų duomenis“ vėl ten numerintus 1951, vėl 1961 ir kt., nors rusiškai spausdintuose kitų darbuose kartais prof. J. Puzino vardą po 1959 m. jau gali sutikti.

Bet 1968 m. įrašius J. Puzino vardą „Maž. liet. tarybinėje enciklopedijoje“ (II, 1968, p. 953) ir J. Žiugžda, tam Maskvos patikėtiniui ir klusniam H. Zimano tarnui, pridėjus „Aktyviai dalyvauja burž. nacionalistų antitarybinėje veikloje“ (t.p., p. 953), pradėtas suminėti ir ten esančių lietuvių pristorikų darbuose. Pvz. P. Kulikauskas naujame darbe apie Kurmaičius („Kurmaičių kapinynas“). Lietuvos archeologiniai paminklai, Vilnius, 1968, p. 12), surado jau ir J. Puzino darbą iš VDKMM, I, 1941, o taip pat ir saviškį su pilna metrika iš 1943 m. „Gimtajame Krašte“, bet kitur tie Maskvos ponai vėl Pr. Kulikauską išmetė, žr. „Lietuvos TSR istorijos bibliografija 1940-1965“, Vilnius, 1969 arba „Lietuvos TSR archeologija (1940-1967)“, Bibliografinė rodyklė, Vilnius, 1970. Pastarosios bibliografija tiek smulki, kad surankioti ir labai menki rašteliai, pav. siūlymai aplankyti revoliucines vietas ir pn. iš kokių vietos laikraščių, įtraukti net ir atskiri atvirukai, bet ten nerasi P. Kulikausko darbo apie Kurmaičius, kuris buvo išsp. „Gimtajame Krašte“, vėl ji kaip „ne-

tarybinė“ P. Kulikauskui nubraukė, nuniokdami ir kitą, kurį jis paskelbė tame pat Vytauto D. Kultūros Muziejaus metraštyje, I, 1941 (P. Kulikauskas, „Emaliuotieji dirbiniai Lietuvoje“, p. 45-64, lent. X-XII; jo buvo ir 150 egz. atspaudų). Peržvelgus tokį Kurmaičių „šokį“, pradėsi suprasti ir prof. J. Puzino vardo visoki nurašymus, kada vienu metu parašė nurodo tikrus Senovės, IV, 1938 psl. ir dar su metais, kitu karštu be metų, kartais nurodo visai ne toje vietoje juos esant. Pradėję minėti „Naujausių pristorikų tyrinėjimų duomenis“, rašyti jau pavarde, nutylėjo jo vokiečių k. parašytus ir kt., kurių dar „nesurado“ „Liet. TSR archeologijos atlasas“, I-IV, 1974-1977 leidimai! Panašiai elgėsi Lietuvoje ir su dr. J. Balium. Pradžioje jo vardą braukė, net ir jo paruoštas „Lietuviškas pasakas“ išleisdami. Ir kai leisdami „Lietuvių tautosakos apybraižą“ (Vilnius, 1963), kur nušviečia „lietuvių tautosaką ir jos istoriografiją marksistinės - leninistinės metodologijos pagrindu“ (p.3), tai surado J. Balį aktyviausiu suomių mokyklos atstovu, kuris... „propagavęs nacio-

nalistinę ideologiją. Šios mokyklos metodu parašytose studijose („Nuo žirgo kritęs berniukas“, „Griaustinis ir vėlnias Baltoskandijos krašto tautosakoje“ ir kt.) jis aiškino tautosakos kūrinių sužetų bei geografinį jų paplitimą, nekreipdamas reikiamo dėmesio į meninę kūrinių išraišką, jų idėjinį turinį bei visuomeninę reikšmę“ (t.p., 96-97, m. p.). Prikišę jam dar vokišką „aristokratinės kilmės“ tautosakai taikymą (p. 98), kuri esanti būdinga vokiečių rasizmui, vėl bevardžiai ir įmantriai dėl tų buržuazinių tyrinėjimų rašoma: „paprastai sekama užsienio buržuazinių folkloristais, nepaisoma lietuvių liaudies poeinės kūrybos nacionalinės specifikos... iš dalies kludė ir cenzūra, kuri tautosakos nagrinėjimuose neleidžia pasireikšti pažangesniam požiūriui, taip pat — panaudoti marksistinio metodo“ (t.p., p. 99). Todėl, pradėję tautosaką tyrinėti naujais „socialistinėmis ir priešakinėmis metodais“ okupuotoje Lietuvoje, ne tik niekė išsijusę suomių mokyklą bei kitus vakariečių metodus, bet pirmiausia nebeskyrė senosios tautosakos, tos bevardės tautos kūrybos, nuo vėlyvosios, jau tikrai literatūrinės; svarbu, kad vėl liaudis ją žino ir pasisavino. Taip atsirado liaudies šokis „Kolūkio pirmynikas“, o apie 1950 m. „Tiesoje“ buvo paskelbta ir pluoštas dainų, kurias „sukūrė Lietuvos liaudies Stalinui pagerbti“, jų tarpe ir tokia pabagytųjų „Mes kviečiame Staliną tulkon“, kurią įdainavusi viena dūkė, šiaip jau senesniems, nepr. meto tautosakos rinkėjams gana gerai žinoma; dainavusi dar Kaune ir Lietuvos tautosakos archyve, iš kurios šia buvo įrašyta ne viena daina į plokšteles. Tokių dainų „gamyba“ buvo ne naujiena tiems, kurie kada nors varnialiojo sovietinius rusų tautosakos leidinius, nes visų kampelių žmonės sugalvoti apie Leniną ir Staliną „liaudies dainų bei kitos tautosakos“... Dr. J. Balys, jau tuo metu į JAV atkėlęs, prieš tokią lietuvių „tautosaką“ užprotestavo, kas buvo ir lietuvių spaudoje skelbta, tuo užsitraukdamas dar daugiau sovietinės nemalonės, kad nesuprantas „šiuo tautosakos mokslo“... Arba vėl Lietuvoje buvo parašyta nepaprastų „tyrinėjimų“, pvz. Ambr. Jonyno, „Klasikų kovos atspindžiai lietuvių tautosakoje“, Vilnius, 1957, ar taip pat jo „Baudžiauninkų ko-

Šokėjų bangos Penktojoje tautinių šokių šventėje 1976 m. Chicagoje.

Nuotr. Jono Kuprio

Kai tautinis šokis ir liaudies muzikos instrumentai sudaro vienumą. Šoka ir groja Clevelando čiurolioniečiai.

Nuotr. V. Maželio

Šokio dinamika

Nuotr. Vytauto Maželio

Šokis mūsų poezijoje

NEGALIU MIEGOTI

Močiute, noriu miego,
Širdele, noriu miego.
— Eik, dukrele, į darželį,
Ten saldžiai miegosi.

Močiute, neužmigau,
Širdele, neužmigau —
Kleza, pleza rūtytėlė,
Negaliu miegoti.

Močiute, noriu miego,
Širdele, noriu miego.
— Eik, dukrele, į sodelį,
Ten saldžiai miegosi.

Močiute, neužmigau,
Širdele, neužmigau —
Krinta, byra obuoliukai,
Negaliu miegoti.

Močiute, noriu miego,
Širdele, noriu miego.
— Eik, dukrele, į sėmelį,
Ten saldžiai miegosi.

Močiute, neužmigau,
Širdele, neužmigau —
Soka, trinka jaunimėlis,
Negaliu miegoti...

Lietuvių liaudies šokio daina

RATELIS

Atokaitoj žibutės kalės,
O dar juodo, dar pilko laukai,
Bet dainuodami ejo ratelį
Viso kaimo subėgę vaikai.

Mergaičių spalvingi rūbeliai
Ir džiaugsmingai padrikę plaukai, —
Taip dainuodami ejo ratelį
Viso kaimo subėgę vaikai.

Po berželiais vienmarškiais, plikais
Sutingęs pavasaris kelias
Ir ateina mieguistas laukais,
Kur dainuodami eina ratelį
Viso kaimo subėgę vaikai.

Jonas Aistis

SVEIKINU JUDESI

Sveikinu tau, lietuvišką judesį,
Įkvėptą, uždegtą grožio jėga,

Gelmėse gimusi, saulėj pabudusi,
Kylanti Baltijos aukšta banga...

Išplukdanti pieno ir kruviną putą,
Tasanti saujom gintarą gelmių,
Papuosianti rūmą, statytą — sugriautą,
Atlaužoms keršto širdžių neramių...

Sveikinu judesį, augantį, grimstantį,
Lūžtantį, kertantį žaibo ilgiu...
Vėl susiliejančių ir nepailstantį,
Trenkiantį senio Perkūno smūgiu...

Verkiantį smulkais ir kanklėmis skambanti,
Gaudžiantį Vilniaus šventovių varpais...
Jaučiantį, šlamantį, tylintį, kalbantį
Aisčių kalbos priegaidžiutais garsais...

Sveikinu, švilpanti karklais ir ošanti
Giriomis, žydinti savo žiedais...
Prigęstantį ir staiga išsilepsnojančią...
Pasivadinusį deivių vardais.

Iš tolo ateinanti laisvą, didingą,
Neliestą vergo taikingos dalies,
Lyg erdvėj augintą čiurolionišką smilgą,
Malanti duoną gimtosios šalies.

Sveikinu tikslų, įprasmintą judesį,
Kuriantį išraišką dvasios savos, —
Tą, kuris šimtmečiais bresdamas grumiasi
Dėl laisvės, garbės gyvos Lietuvos.

Judėjimas — žodžio ir darbo, veikimo,
Būties pabaiga, o gal ir pradžia.
Be judesio, garso, be takto, be ritmo
Ir žemės ir saulės — akla ir kurčia.

J. Augustaitytė - Vaitienienė

APEIGINIS

Girdžiū švento šokio taktą —
Tuo taktu plaka širdis.
Regiu vainikuotą kaktą.
Dega ugnis.

Ten dievai, drauge ir žmonės
Sukasi liepsnose,
Ten jų žemės kelionė,
Pavirtusi dvasia,

Liejas į jauną kraują,
Tykšta saulės puta —
Dabar ir tave atnašauja
Šokiui, kaip ugniai, tauta.

Kazys Bradūnas

vos prieš feodalus atspindžiai buitinės lietuvių liaudies pasakose“ L. MAD, A. I (4), 1958, p. 209-224 (panašus vok. Deutsches Jahrbuch fuer Volkskunde, 7, Berlin, 1961, p. 205-214), „Dangus, kunigai ir liaudis. Antireliginė lietuvių tautosaka“, Vilnius, 1963; ją paruošė N. Grigas ir S. Skrodenis; ir kt., vis iš viršaus palieptų bei su nustatytų citatų kiekiu iš „komunizmo klasikų“ darbų...

Gerai įsiskaičius ne tik šia „Lietuvių tautosakos apybraižą“, bet ir kitus sovietinius tautosakos darbus, kur vis pabrėžiamas marksistinis — leninistinis metodas, paaiškėja, kad didžiausi „mokslininkai“ tiek istorinių, tiek pristorikų, tautosakinių, tiek ir visų kitų mokslų yra tie patys: K. Marksas, Fr. Engelsas, Leninas... kurių raštų išnašomis visada paremiami visi „mokslai“ ir tik tada įgauna „tikrą moksliškumą“, todėl visi „buržuaziniai“ yra „savaimė niekiniai“, nes nė vieno karto tų „mokslininkų“ šia neprišiminė išnašomis ir kt. marksizmo nelygstamų „mokslo“ aukštumų. Panašiai vertinami buržuaziniai mokslai ir tyrinėjimai tiek namie liksiu, tiek pasitraukusių svetur, o ypač niekiami pasitraukusieji, kol jie dar gyvi ir pasireiškia antisovietine veikla. Todėl visi nenuostabu, kad „Maž. lietuvių tarybinėje enciklopedijoje“ (jau to paties J. Žiugždos pabrėžta), kad J. Balys: „propagavo V. Europoje bei Skandinavijoje išplitusias folkloristines teorijas, ypač vad. 'suomių mokyklą'. Kai kuriuose darbuose („Lietuvių liaudies baladės“, 1938 ir kt.) rėmėsi tautosakos aristokratinės kilmės teorija“ ir papildomai dar pridėjo: „aktyviai dalyvauja burž. nacionalistų veikloje, šmeižia Tarybų Lietuvą“ (t.p., I, p. 154). Pažįstant šiek tiek soviet-

tinės tautosakos tyrinėjimus ir jų „priešakinis“ mokslus bei Vakary tautotyros srovės oficialią bei kitokią panieką, tai nors ir dažnai atkalbėjus sovietines „maldas“, bet vis tik paskui jau tais pat paniekintais darbais kartais ir pasiremama, net bandoma šiek tiek sekti, todėl ir V. Skrodenio, kaip ir visų kitų ne visiems žodžiams apie dr. J. Balį galima teikti visuotinės reikšmės, nes nežinau, kurie jų tikri ir kurie skirti tik visokiems buržuaziniams niekėjams oficialiai niekti, ar nubaidyti jaunuosius, kad šie, Maskvos priešpauodoje būdami, neapsikrėstų kokia vakarietiška tautosakos tyrinėjimų „liga“, kurios dar Kremlius ir „išmintingoji“ partija nepripažino... O „suklaidinus“ kitus, tai ir autorui gali neužtekti paprastos atgailos kokiame susirinkime, bet gali būti tokia atgaila sargų parinkta ir

(Nukalta iš 4 pusl.)

Tarp V. Krėvės ir J. Balio tautosakos sampratos

(Atkreipta iš 3 psl.)

litur: kalėjime, stovykloje... gali būti priskirtas prie disidentų ar psichikai nesveikų...

Ir man atrodo, kad būtų tikrai gera, jei kas mūsų rašytojų, o vadinai — V. Maciūnas, kuris itin gerai pažįsta V. Krėvės raštus bei jo stilių, kuris įdėjo jo pervertinti, jau "krėviškų" pasakų pavyzdžių, pervertintų, kaip V. Krėvė džiūti žmonių kūrėbą talsinėjimo, literatūriškai ir kartu krėviškai tas dainas, pasakas ir kt. apdoroto: kas liko jose senoviška ir kas nauja atsirado; kas liko sena ir būtinai ir kaip jis Subartonių apl. žmonių gyveną įvilko "šlaudinėje pastogėje" ir kt. Prisimindamas a.a. prof. V.

Sokiu bendraujame su kaimynais: bendraujame baltiečių festivalyje šoka New Yorko lietuvių tautinių šokių grupė.

Krėvės pasakojimus Philadelphiaje, kai metas nuo meto susėdavamė pas jo buv. mokinį (iš Baku) kavinaitę, tada V. Krėvė daug pasakodavo apie savo aplynkės žmones ir savo kūrėbą, ką jis iš savo kaimo

skerdžiaus girdėjo ir kad tas senukas skerdžius buvo taipgi filosofas. Aš manau, kad V. Maciūnas bus tuos pasakojimus šiek tiek pasižymėjęs, todėl ir toji žmonių: autorių kūrėbą tarpusavęs sąveika

gali pavykti jam geriau praskleisti negu kam kitam. Ir tik, kad V. Maciūnas kada nors apie tai plačiau parašys, kas būtų mūsų literatūrai tikrai didelis laimėjimas.

Nauji leidiniai

• AIDAI, 1980 m. gegužės — birželio mėn., Nr. 3. Kultūros žurnalas. Vyr. redaktorius — dr. Juozas Girnius, 27 Juliette St., Boston, MA 02122. Redakcijos kolektivas: dr. Leonardas Andriejus, O. F. M., kun. dr. Kęstutis Trimakas, Vytautas Volentas. Pagalba dailė — Viktoras Vizgirda. Žurnalą leidžia lietuvių pranciškonai. Administruoja Benvenutas Ramanauskas, O. F. M. Žurnalo metinė prenumerata — 15 dol.

Naujas "Aidų" numeris pradedamas ilgesio sukupimo raštu, kurio čia spausdinama tik pirmoji dalis: tai Kęstutis K. Girnius studija "Dvi pagrindinės šiuolaikinės moralinės teorijos". Aktuali, dabartinė moralinių teorijų sklaidymą atremta tema informacinis, kritinis ir akirašius praplečiantis raštas.

Džiuginanti naujiena yra taipgi net trys puslapiai naujų Alfonso Nykos-Niliūno eilėraščių. Prieš akis turint daugiasopnė jo jaunystės metų kūrėbą, naujieji jau šešiasdešimties poeto eilėraščių stebina savo trumpumu, tiesiog smūginu minties kondensuotumu ir metaforos ryškumu. Štai pavyzdys: MIRTIS

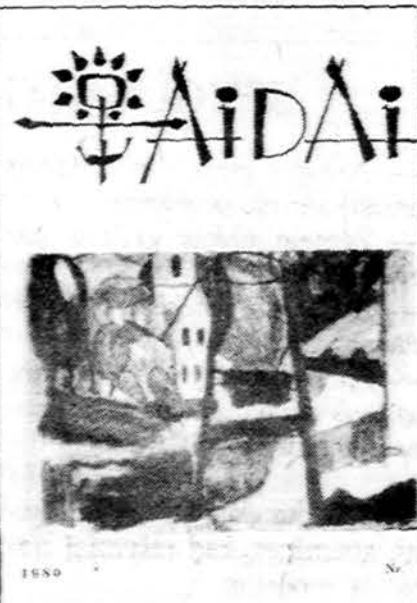
Aš esu upė. Atjoja, Nūsėda nuo žirgo Ir geria atsigulęs (Kaip tu kadais) Mano vandenį Prakiu dvokianti mirtis.

Net keliolikos puslapių pokalbis su dail. Viktoru Vizgirda yra aštrus žvilgsnis į dailininko pragyventą laikotarpio dailę. Pokalbis vertas išskirtinio dėmesio ne tik Vizgirdos autobiografiniais duomenimis, bet ir istorinės analizės prasme, turint minty nepriklausomybės laikmečio ir dabartinės lietuviškosios dailės kelius ir kitų nepakartojamus jos bruožus.

Ne vien tik mokytojams bus intriguojantis straipsnis, gautas iš pavergtos Lietuvos. Tai Jeronimo Kazlausko raštas "Lietuvos mokyklų tragizmas". Taipgi duodami keturi eilėraščiai, paimti iš rankraštinio rinkinio, atsiųsto iš Lietuvos. Jų autorius — partizaninių kovų dalyvis ir ilgametis Sibiro kalnys.

Jonas Papartis plačiai supažindina su ukrainiečių rezistentu, intelektualu, rašytoju, ilgamečiu sovietiniu kaliniu, vėliau už sovietinius šnipus išleistu į Vakarų, turėjusiu daug kontaktų ir su lietuviais.

Apžvalginėje žurnalo dalyje rašoma apie Augsburgio išpažinimą

mą ir jo 450 metų sukaktį (Povilas Dilys); ryšium su tuo apie naujus ekumeninio dialogo vaizdus kalba ir Kęstutis Trimakas; psichologija, jos dėmesys religijai ir jos įnašas kultūrai liečiamas pokalbyje su dr. Vytautu Bieliausku; Adolfo Damušio ne-krologinio pobūdžio raštu prisimenamas ir pageriamas Kazys Skirpa. Teatro sritis užgriebiama, dėsnių skiriant Jono Jurašo spektakliui Trinity Square repertuariniame teatre (A. L.). Recenzuojamos šios knygos: Vytauto Vardžio ir Romualdo Misiūno "The Baltic States in Peace and War 1917 — 1945" (K. K. G.); Juozo Kraliausko romanas "Ikaite Vilniaus akmenys" (Vytautas Dilyvas) ir Vinco Zemačio išleista Aleksandro Tenisono iš mūsų kalbos versta sovietų etnografo P. I. Kušnerio knyga "Pietryčių Pabaltijo etninė praeitis". Pastarąją knygą recenzuoja Povilas Reklaitis, darydamas tokią išvadą: "Kušnerio knygos vertimo leidinį laikau netinkamu rekomenduoti užsienio mokslo įstai-goms. Jis lietuvių egziličių mokslineis kompromituoja".

Nauju "Aidų" puslapius puošia Viktoro Vizgirdos tapybos darbai ir šiaip nuotraukos.

• Bronys Raila, VAIVOS RYKSTĖ. Šimtas prakalbų i Lietuvą 1975 — 1979 m. Išleido "Viltis" 1980 m. Aplanko dailininkas — Algirdas Kurauskas. Tiržas — 1000 egz. Leidinys 436 psl., kaina — 10 dol., gaunamas ir "Drauge".

Bronio Railos straipsniai bei šiaip raštai, ar jie būtų ilgi ar trumpi, skaitytoją visada patraukia savo šmaikštumu, dabartinės ir praeities aprašomų įvykių bei temų aktualia pristatymu. Visomis šiomis savybėmis ypač pasižymi ši naujausioji jo knyga. Šiaip ar taip, Bronį Railą pažįstame kaip mėgstantį nesitrupeinti: jeigu jau rašo, tai

puslapių nesigaili ir jų neskaiciuoja. "Vaivos rykštė" bus dabar naujiena ir ta prasme, kad temos užgriebiama tiesiog akimirksniu trumpumu: kiekvienai jų skiriamas vos 3 — 4 psl.

Tai kovinga kultūrinio, informacinio ir politinio pobūdžio knyga, žvilgsnį nukreipus į okupuotąją Lietuvą. Autoriaus žodžiais tariant, tai atkirkia žodį per dešimtmecius trunkančiam lietuvių samonės nuodijimui.

Galybė knygų temų suskirstytos į šiuos pagrindinius turinio skyrius: Klastojimai, Išdavikai apie mus kitus, Kaip tardė Voldemara, Susiniekimas per niekinimą, Propagandistų grozdai, Enciklopedija, Geismai pasisavinti Krėvė, Dialogai su Venclovom, Tas kitas pasaulis, Jų likimai, Kapusko, Preiško, Sepečio soc-realistai, Akiminkos.

• LIETUVIŲ DIENOS, 1980 m. balandžio mėn., Nr. 4. Žurnalą leidžia Antanas Skirius. Redakcijos ir administracijos adresas: 4364 Sunset Blvd., Los Angeles, CA 90029. Prenumerata Amerikoje 18 dol., Kanadoje — 20 dol.

Šis "Lietuvių Dienų" numeris yra skirtas Lietuvos Vyčių organizacijos veiklai ir jos Centro valdybos pirmininkui Philip Skabeikiui pagerbti. Daug nuotraukų iš Vyčių veiklos ir iš privataus P. Skabeikio ir jo šeimos gyvenimo.

Ten pat randame kun. J. Prunskio operų Carmina Burana ir Pajacai operinę. Lietuvių R. katalikų moterų sąjungos 65-ryt metų sukakties paminėjimo straipsnių, paruotą Julijos Mack. Pranas Pusešis, iš Adelaide Australijoje, pateikia sceninių variacijų Kristaus Kalno palaiminimų temomis: "Šviesa nuo kalno". Šalia to visokeriopa lietuviška veikla pailiustruota nuotraukomis.

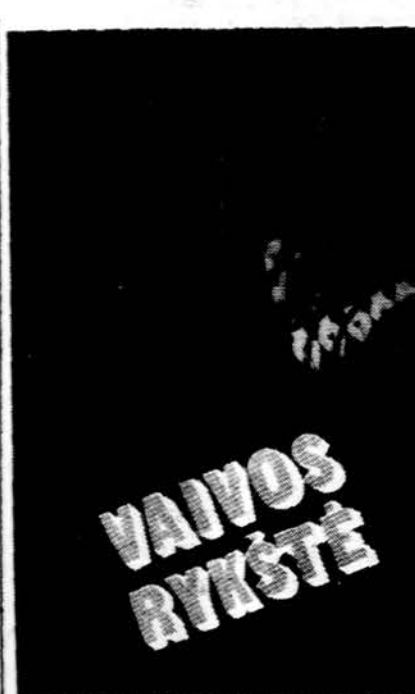
Anglų kalbos dalyje P. Skabeikio straipsnis apie Lietuvos Vyčių organizacijos įsikūrimą ir jos pirmuosius vadus šio šimtmečio pradžioje.

Knygų apžvalgoje Živilė Gimbutaitė recenzuoja dailininkų Tamošaičių knygą apie lietuvių tautinius drabužius ir audinius.

Duodama keletas ištraukų iš ELTOS biuletenio apie Sovietų invaziją į Afganistaną ir kiti aktualūs straipsniai.

• LAISKAI LIETUVIAMS, 1980 m. liepos — rugpjūčio mėn., Nr. 7. Religinės ir tautinės kultūros žurnalas. Redaguoja Juozas Vaišys, S. J. Administruoja A. Likanderienė. Redakcijos ir administracijos adresas: 2345 W. 56th St., Chicago, IL 60636. Metinė prenumerata — 8 dol.

Šis tas iš turinio: Darius ir Girėnas (Bruno Mankaitis), Tikė-

jimo neaiškumai (A. Tamošaitis), II Vatikano susirinkimas kasdieniniame gyvenime (vysk. V. Brizys), Kunigas — kontraversinė asmenybė (J. Vaišys), Skrybros: priežasčių beiškant (D. Bindokienė) ir kt.

• AKIRACIJAI, 1980 m. gegužės mėn., Nr. 5. Atviro žodžio mėnraštis. Leidžia Viewpoint Press, Inc., 6821 S. Maplewood Ave., Chicago, IL 60629. Redaguoja Redakcinė kolegija. Metinė prenumerata — 8 dol. Atski-ro numerio kaina — 1 dol.

Šiame numeryje: pokalbis su religinių reikalų įgaliotiniu Vilniuje P. Anilioniu; rašoma apie Poetės Janinos Degutytės kūrėbą (R. Šilbajoris); žvelgiama į 1979 metų mūsų beletristiką (keistas reikalas), kalbamasi su Tomu Venclova ryšium su "Ateities" išleista pasaulinės poezijos jo vertimų knyga "Bal-sai"; stabtelėjama prie dr. Jono Šliūpo apie jį parašytos J. Jakšto knygos progą (L. Dovydenas); Vincas Trumpa recenzuoja Lietuvoje išleistas Vilniaus universiteto istorijos tomas, o Tomas

Venclova informuoja apie prancūzų D. Beauvois Paryžiuje parašytą milžinišką disertaciją (912 psl.), taipgi liečiančią Vilniaus universitetą.

Kai šokėjai laisvi...

Nauji baltų dramos planai

The IHC, arba Illinois Humanities Council, yra The National Endowment for The Humanities šaka Illinois valstybėje. IHC sudaryta iš kelių nuolatinių tarmautojų ir savanoriškai padedančių kultūrininkų. Pagrindinis šios organizacijos tikslas yra dvejopas, kurį trumpai būtų galima apibūdinti kaip, pirma, sa-vęs, savo kultūros pažinimas (kas mes esame) ir, antra, atvirybė kitų kultūroms (kuo mes galime

tapti, gyvendami kitų kultūrų įtakoje). Šių tikslų siekiant, skatinama bendradarbiauti, palaikyti glaudžius ryšius su kitomis etninėmis grupėmis, skirtybių ir tapatybių keliu einant, arčiau susidraugauti ir vieni kitus įvertinti. Tokiam etninių kultūrų suartimui skatinti bei propaguoti federalinė valdžia per šią Illinois Humanities Council organizaciją teikia įvairioms etninėms grupėms finansinę paramą.

Dr. Alfredas Straumanis, Southern Illinois universiteto Baltų dramos skyriaus profesorius, lietuviams gerai pažįstamas iš dviejų dramų antologijų anglų kalba "Confrontation with Tyranny" ir "The Golden Steed" redaktorius, prie Baltų dramos departamento paruošė atitinkamą projektą ir išsiryšino nedidelę, bet tuo tarpu patenkinamą pinigų sumą iš federalinės valdžios šiam projektui realizuoti.

Projektui duotas bendras pavadinimas "Bridging the Gap". Tikima, kad šiuo projektu pasinaudos įvairios etninės grupės savo kultūrai pristatyti, ypač latviai, estai ir lietuviai. Projekto eigoje numatomas įvairių etninių kultūrų susiartinimas filmais, ra-

tais, paskaitomis, Baltų dramų leidiniais, taip pat numatomos viešos diskusijos, susirinkimai, pristatymai idėjų ir darbų.

Šio projekto sumanytojas ir vykdytojas dr. Alfredas Straumanis pirmuoju žingsniu pasirinko latvių dramaturgo Anslavs Eglis-čio veikalą "Ferdinandas ir Sibila". Šios dramos filminė peržiūra įvyko š. m. birželio 27 d. CBS studijoje, Chicagoje. Filmas eina 60 minučių, tik 5 aktoriai, akulturizacijos problemą sprendžiantį tema — jaunuolis, patekęs tarp dviejų kultūrų — esamos ir buvusios — (gyvos merginomis ir manikeno). Šis tiesų atsiduria hamletiškoje situacijoje: kurią mylėti, kuriai būti ištikimu ir pan. Temos sklaida nekompleikuota, žiūrovai be vargo suprast, reikia manyti. Dvi merginos laikytinos ne charakteriais, o alegorijomis: viena atstovauja gyvenamojo krašto konkrečiai tikrovei, "kultūrai", o kita — praeičiai, tėvų žemei, meilei "savo šaknims". Naudojama daug simbolių: vardai (Marija Antuanetė — buvo seniai), juodas raštis ant kaklo (atseit galva nukirsta), tautiniai rūbais aprengtas manikenas vit-rinoje, stiklas skirias veikėją nuo manikeno (negalima susikalbėti nei paliesti), Rygos vaizdai ir paminklai akiratyje etc. Režisavo pats dr. A. Straumanis, jaučia-ma tvirta ir meniškai stipri ranka.

Šis video-tape metodu susuktas filmas bus rodomas įvairiose etninės kolonijos Amerikoje, Kanadoje, gal net Europoje ir kitur. Kada bus rodoma lietuviams, bus visuomenė bus pain-formuota.

Peržiūros sesijoje dalyvavo Illinois Humanities Council direktorius Mr. Paul Gibson, projekto vadovas dr. Alf. Straumanis, estų atstovė Hilja Pikat, lietuvių — Anatolijus Kairys ir keletas kitų asmenų. Latvių atstovas p. Vikšins dėl ligos negalėjo atvykti.

Po filmo vyko trumpas nuomonėmis pasikeitimas Holiday Inn kavinėje.

Atk.

ATSIŪSTA PAMINETI

• MOSŲ ŽINIOS, 1980 m. birželio mėn., 29 d., Nr. 7. Lietuvių jėkūnų ir jaunimo centro Chicagoje biuletenis. Redaguoja Antanas Saulaitis, S. J. Administruoja P. Kleintas, S. J. Atskiras egzempliorius — 25 centai. Metinė prenumerata paštu — bent 5 dol. Redakcijos ir administracijos adresas: 5620 S. Clearmont Ave., Chicago, IL 60636.

Rašoma apie SALM dvidešimt devintą laidą, apie Poezijos dienas Chicagoje, apie jaunimo centre vykusius koncertus, mokslo metų užbaigtuves, religinius atsi-naujinimus ir kt.

• EGLUTĖ, 1980 m. birželio mėn. Lietuviškas laikraštėlis vaikams šeimai. Leidžia Nekaltai Pradėtosios Marijos seserys. Redaguoja ses. O. Mikailaitė. Administruoja Danguolė Sadūnaitė. Redakcijos ir administracijos adresas: Eglutė — Immaculate Conception Convent, Putnam, Conn. 06260.

Šiame numeryje: eilėraščiai, rašiniai apie stovyklauojus ir kitus motyklus, galvosūkių, vaikų kūrybą, šypseniukų ir kt. Daug iliustracijų.

• GABIJA, 1980 m. gegužės mėn., Nr. 10. ISS sesijos vyriausios skautininkės biuletenis. Redaguoja N. Užubalienė. Administruoja D. Juodgudienė, 6635 S. California Ave., Chicago, IL 60629. Tiržas — 500 egz.

Tai skautiškos veiklos vadovams parankiai vienoje vietoje sukelta medžiaga bei kitokia informacija.

• PERMIJŲ ŽINGSNIAI, 1980 vasario mėn., 16 d., Nr. 2. Kristijono Donelaičio pradintą ir aukštesniosios mokyklos mokinių laikraštis. Šeima 4 kartus per metus. Finansuoja mokyklų tėvų komitetas. Spaudai paruošė mokyk. D. Bindokienė.

• Mitteilungen aus baltischem Leben, Nr. 1 (109), April 1980.

• Kotryna Grigaitytė "Marij-vojai skambant". Lyrika. Iliustracijos — Paulius Jurkus. Išleista 1980 m. Brooklyne.

DOROVES FILOSOFIJA

Pasigerėtina aktyvumą rodo-ti Paulist Press leidykla pradėjo naują knygų seriją: "Readings in Moral Theology". Pirmuoju tomu išėjo: "Moral Norms and Catholic Tradition" (1979 m., 363 psl., 5.95 dol.). Veikalą redagavo Katalikų universiteto Washing-tone profesorius Charles E. Curran ir jėzuitas Richard A. McCormick, Etikos profesorius Georgetown universitete. Veikalas kolektyvinis, vienuolikos autorių, daugiausia jėzuitų, vis profesorių V. Vokietijoje, Belgijoje, Italijoje, JAV-se, taigi surinkti dviejų kontinentų pirmiaujantieji Eo-je artyje mintytojai.

Knygoje sprendžiamos blogio problemos, dorovės dėsnių normos, etninių vertybių peržvelgimas, svarstomos dabartinės kryptys dorovės filosofijoje. Autoriai, stengdamiesi laikytis katalikiškos tradicijos, drauge rodo linkimą į pažangumą, pasinešant kartais net į liberališką pusę. Temos giliai išmastytos, perteikiamos glaudesniu filosofiniu būdu ir elininam skaitytojui būtų skaitymas ne-lengvas.

J. Pr.

MŪSŲ KALBA

Dėl dalelių skyrybos

Dalelytės yra nesavaranikiški žodžiai, teikiantys atskiriems žodžiams, žodžių junginiams ar visam sakiniui papildomų reikšmių, pvz.: Galbūt ji žinojo ar numanė, kur aš einu. Visuose miestuose turbūt buvo taip pat. O rasit sveika esi ateivė, ne vietinė? Kamia berods didelė, bet kaina visai maža. Mat ir vini į klumpę įsivėrė. Ir traukia jis orą į šnerves, atseit uosto. Pievą gali nušienauti du vyrai — destis kaip dirba. Ji būtent galvojo apie tai, kaip ji pa-anga ir kada tai bus. Antai ir ki-ti sugrįžo. Taigi jis nusprendė keliauti. Jis taip pat baigė darbą. Tačiau kai kurios dalelytės sa-kiųtyje gali eiti sakinio pertaras, turėti ekvivalentinę reikšmę, tokiomis atvejais jos skirintos kableliais, pvz.: Ar tamstai tikrai tiek metų? — Tikrai, devinta dešimti baigiu. Aš, taigi, niekad nebuvau drąsus, nebent, taigi, iš baimės.

Venclova informuoja apie prancūzų D. Beauvois Paryžiuje parašytą milžinišką disertaciją (912 psl.), taipgi liečiančią Vilniaus universitetą.

Stasys Barzdukas

Nuotr. Vytauto Mašalo